LUDOVICI SABBATINI DE ANFORA

Congregationis Piorum Operariorum Presbyteri

E P I S T O L A

Ad Eminentissimum, & Reverendissimum Dominum

D. JOACHIMUM BESOZZI

S.R.E. CARDINALEM AMPLISSIMUM

Omnigena eruditione eximium

Super Inscriptionem quamdam vetustam in Coemeterio Praetextati Via Appia nuper detectam.

Neapoli Carolus Salzano Anno MDCCXLV.

Publica excudebat auctoritate.

Eminentissimo Signore.

CArlo Salzano pubblico Stampatore supplicando espone all' Emin. V., come ha da stampare una *Lettera* del Padre D. Lodovico Sabbatini d' Anfora de' Pii Operarj sopra una *Inscrizione antica*: pertanto supplica l'Em.V.di darne la revisione a chi meglio le parerà, e l' avrà ut Deus &c.

Dom. D. Scipio de Christophoro S.Th. professor revideat, & referat. Datum Neap.hac die 2.Sept.1745.

Julius Nicolaus Episcopus Arcadianopolitanus Can. Dep.

Eminentissime Princeps

EPistolam Clarissimi Viri Ludovici Sabbatini de Anfora Congregationis Piorum Operariorum, Inscriptionem Christianam nuperrime in Romano Praetextati Coemeterio repertam, inlustrantem,jussu tuo Princeps Eminentissime, sedulo atque adtento animo perlegi. Formulam illam *Fide constitutus*, coeteraque in Inscriptione arcana, obscura, monogrammatica, doctus Vir tanti non esse demonstrat, ut salivam eruditis omnibus Romanis moveant, sed primis in eruditione tyronibus vulgaria. Idcirco cum nil redoleat quidem contra Religionem bonosque mores, atque fluentis aquae instar, varios cum sacrae, tum prophanae antiquitatis rivos mittat, dignissimam ut proelo tradatur censeo, si ita E. V. videbitur, cujus humillime purpuram deosculor. Datum Cavae ex Coenobio Sanctae Trinitatis VI.Nonas Octobres Anni MDCCXXXXV.

E. V.

Addictiss.Servus
Scipio Cristophorus Presbyter.

Stante supradicta relatione Domini Revisoris imprimatur: Hac die 21.Octobris 1745.

Can.Th.Rogerius pro Ill.Dom.Can.Dep.

Eminentissimo, & Reverendissimo Domino

D. JOACHIMO BESOZZI

S. R. E. Cardinali egregio 364.2

LUDOVICUS SABBATINI DE ANFORA

Congregationis Piorum Operariorum

Presbyter

S. P. D.

Uum paucis abhinc diebus in Cl. Viri D. Matthaei Sarno percelebri Bibliotheca cum permultis eruditis Viris adessem, sermo de quadam Epistola Cl. Alexii Symmachi Mazochii Canonici Neapolitani, ac Regii Sacrae Scripturae Interpretis institutus est, qua veterem Inscriptionem Christianam, nuper in Coemeterio Praetextati Via Appia detectam, interpretatur, & inlustrat: quae mihi haud nota erat, quum a quinto Idus Januarias, paucis exceptis diebus, quibus Romae fui, ad labentem usque Junii mensem in Missionibus, secundum meae Congregationis Institutum cum in Campania felici, tum in Lucania Regni Neapolitani Provinciis, fuerim commoratus. Quumque eruditi Viri eo in loco adstantes meam de Mazochiana interpretatione sententiam expostularent, mihi eam non adridere adserui aperte: quodque scripto statui comprobare; ac in eodem eas rationes ex ordine adferre, quas verbis inordinate, & ut mihi animo quaerenti suggerebat mens, eo tempore protuli: Adsentationis enim vitium ab incunabulis, si ita mihi loqui fas est, semper sum execratus: Adsentatoresque omni tempore effugi, ac sum adspernatus: Cum Erasmo enim dicere possum *ad Johannem Paulanum tom. 4. op. col. 552. Ut t. A post*

Panegyricum Philippi; *A quo profecto vitio, te in primis teste* (ait Erasmus ; *omnibus amicis meis testibus*, ego adsero) *sic abhorrui semper, ut ne possim quidem adulari cuiquam si velim, neque velim si possim* : Qua de caussa quum adlata interpretatio a Cl. Viro scriptis tradita, meae sententiae non satisfecisset, libere quod censebam adserui : effatum illud adhibens, ne tanti viri mecum amicitia juncti, amicitiam, inquam, laederem; *Amicus Socrates, Amicus Plato, magis Amica Veritas.*

Num eamdem veterem Inscriptionem detectam nuper recte Mazochius exposuerit, an ego sim iterpretatus, Te, Princeps Opt., judice utar. Inscriptio isthaec est;

Quum plura protulisset, & erudite; more suo, circa illa verba, *Fide constitutus*, & *in Pace* Alexius Symmachus Mazochius, ad illa verba explicanda transit, quae Inscriptionem concludunt; *Vixit annus &c.* Statuit ergo *fol.* 8. & in notis literula a literas PL. pro *Plus* exponi posse, MS. autem numquam pro *Minus* usurpari. Adserit deinde P. eo modo, quo in Inscriptione legitur, esse cum m minusculo junctam, proindeque *Plus Minus*

nus

nus per solam literam *P.* exprimi ; *MS.* autem mensium habere significationem : Deinde subdit *fol.9. At heic vereor , ne ludibrium plerisque debeam . Quis enim umquam sic loquitur ? Annos plus minus quinquaginta , Menses XXV. Est ne quisquam tam stipes , ut annis quinquaginta adnumeratis , ubi ad Menses ventum fuerit , quinque & viginti admetiatur ? Cui si mens non laeva fuisset , nae is scribere debuisset Annos LII. Mensem I. Huic objectioni haud sane aliud respondere posse videbar , quam sculptori litteram D mediam excidisse , proinde scribere in animo habuisse MENSES X. D. XV. Ita unius litterulae additione (quam lapicida somniculosus omiserat) epigramma suae sanitati restitueretur* . Aliam adhibet etiam interpretationem ; nempe vixisse Ilarum annis L., mensibus autem XXV a Baptismi tempore .

Antequam ad alia progrediamur; ecquis est, qui non videat, in his Mazochii interpretationibus , ipsum erudite fuisse loquutum , non autem interpretationes , sed divinationes protulisse ? Quum in Inscriptionibus literarum , verborumque omissio tunc supplenda sit , quando ex eadem liquet vere vel omissas fuisse, vel temporis diuturnitate consumtas . Si enim ita Inscriptiones velimus exponere , ut dicamus , idque placito nostro , hic ista sunt verba adponenda , ac ibi istae literae supplendae sunt; paulatim Inscriptiones vetustae quidquid velimus innuent nobis .

Adlatam ergo Inscriptionem sic interpretor ; *Hic requiescit in pace , in fide constitutus Ilarus, qui vixit annos plus minus XXV.* Sed dices heic ; Adlata Interpretatio plana est , & aperta , ac prima fronte quilibet eam dabit , si eamdem simpliciter leget . Quid autem respondeam ? Veram esse Interpretationem inferius probabo : Si autem vera est , quod simplex sit , erit ne malum ? Ea enim , quae ad vetustum monumentum inlustrandum veritati conformia sunt , eruditi est , non ea , quae ex invento profluunt . Singula inspiciamus.

Hic requiescit in pace : Mazochius *pag.7.* censet illud *in pace* cum sequenti *Fide* necti debere ; atque hunc praebere sensum; *In pace , & fide* : particula autem *et* in complicato elemento primae literae vocis *Fide* contineri , in qua quum quatuor sint transversariae lineae paralellae , non simpliciter *Fide* , sed *& Fide* legendum est . Subtilis interpretatio , sed quae mihi non ad rem videtur:

tur: quodque ex tribus conjicio: Primum est, literarum complicationem nullibi in hac Inscriptione reperiri, ut legenti patet: Quare ergo in prima litera vocis *Fide* absque rationabili causa adponenda est? Secundo, quum illa verba *Fide constitutus* idem meo judicio sonent, ut inferius dicam, ac *Fidelis existens*, optime sine additione *et* Inscriptio interpretatur, si dicamus, sic intelligi debere; *Hic requiescit in pace, qui in Fide Catholica vixit Ilarus &c.* Tertio, si vocem *Fide* in Inscriptione inspicias, Princeps optime, quod dico noscitur, & aperte noscitur: Nam vel dicas in Inscriptione legi *Fide*, vel pro *Fide*, *Fede*; si legitur *Fide*, ac secunda litera est I; peto quid innuit linea superius protracta, ut exprimitur *E*, & alia lineola paralella in medio? Si pro *Fide*, *Fede*, & quidem barbare, Inscriptio habet, rationem habes, cur in medio F duae lineolae paralellae inspiciantur; Lapicida enim aliter primam, ac secundam literam scalpere voluit; secundae unam lineolam in medio adponens, nempe literae *E*, primae autem nempe F duas, ut *F* ab *E* distingueret.

Requiescit in pace. Hoc *in pace*, quod in Christianis titulis reperitur, de pace Ecclesiastica esse adcipiendum, sive de communione, per quam veluti glutinum membra in unum corpus coalescebant, censet Mazochius, & erudite *pag.* 4. *in notis literula b.* Sed diverso sensu in veterum Christianorum tumulis fuisse adpositum censeo, & pro comperto habeo. Quandoque pro quiete, qua defunctorum ossa gaudent, veteres hanc vocem usurparunt: Unde *ap. Aringum tom.* 1. *Romae Subterran. lib.* 2. *cap.* 10. *fol.* 338. *col.* 1. *& lib.* 3. *c.* 3. *fol.* 418., passimque apud alios legitur, *dormit in pace*: Quod vel de pace, qua ibidem ossa fruuntur, vel de pace, quam habet anima, ut dicemus infra, est profecto intelligendum. *Apud Aringum tom.* 1. *Romae Subterraneae lib.* 3. *cap.* 22. *fol.* 610. sic lego *col.* 2. *Ossa tua bene requiescant*. Hucque spectat, ni fallor, illud, quod in Christianorum sepulchris legimus, nempe malum, quod ossium exturbatoribus, ut ita dicam, imprecantur defuncti: Quodque permutis dicendi formulis a veteribus peractum est: *Apud Cl. Ludovicum Muratorium to.* 3. *Vet. Inscript. pag.* MCCXCVIII. *nu.* 5. sic lego;

Trado Dis manibus Heroum custodiendum Plutoni, & Cereri, & Persephoni, & Furiis, & omnibus Dis Manibus, si quis

quis spoliaverit hoc sepulcrum, vel aperiet, vel etiam aliquid aliud dimovebit, vel Ipse, vel per alium, nec Terram sibi ambulanti, nec Mare naviganti (Muratorius, qui Graece, & Latine hanc Inscriptionem adfert, hic subdit; Subaudi, *Propitia habeat*), *sed eradicetur in omni Generatione, omnia mala experiatur, & Horrorem, & Febrim, & Quartanam, & Elephantiasim, & cuncta mala, & quaecumque Hominibus accidant, ea eveniant illi, qui ausus fuerit ex hoc sepulcro aliquid dimovere.*

Apud *Aringum to.2.lib.4.Romae Subterraneae cap.27.fol. 174.et Reinesium Clas.XX.n.CCCCXL. pag.999. Male pereat, insepultus jaceat, non resurgat, cum Juda partem habeat, si quis sepulchrum hunc violaverit*: Etiam sub anathemate in nomine Sanctissimae Trinitatis hoc dicitur ap.*Murator. ib. tom.4. pag.MDCCCXLII.nu.*1.quem lege etiam *ib.*MDCCCXLV. *nu.* 4.MDCCCLVIII. *num.*5.MDCCCLXI. *num.*3. & alibi passim. Non piget heic quamdam Inscriptionem adferre, biscentum quadraginta duobus abhinc annis in quodam tumulo adpositam, quae adhuc impraesentiarum legitur in Templo S.Laurentii hujusce nostrae Metropoleos in Ecclesiae introitu a parva ejusdem janua; ubi defunctus orat, ne sua ossa inquietent: *Jacobus Roccus Patritius Neapolitanus postquam Aragoneis quatuor Regibus, et apud Turcas, AEgyptios, atque alios fideliter servivit, domum rediens hoc sibi condidit* 1503..*Quisquis es hoc te sepultus rogat, sua ne moveas, neve inquietes ossa : ut qui vivus numquam quievit, saltem quiescat mortuus.*

Aliquando de pace, qua defuncti animam frui credebant, illa verba sunt intelligenda : *Apud Aringum lib. 3. cap. 22. fol.* 606.*tom.*1.*Romae Subterr. et Reinesium Clas. XX. num. XLII. pag.*908.sic observo ..... *Cajano Benemerenti, qui vixit an.IIII. dies XV.anima illius in pace.*Hoc non paucis dicendi formulis adseruerunt veteres Christiani : *Ap. Muratorium tom. 4. vet. Inscript.pag.MDCCCXXXII.num.2. Quievit in pace : et num. 3. Asello in pace qui vixit annu Decessit VI.Kal.Nob.in pace: Pag. MDCCCXXXIX. n.3. Dormienti in pace. pag.MDCCCLIII.*in fine;*In pace dormitio ejus : Pag.MDCCCLIX.nu.9.Exiit, et manet in pace : et num.11.Donatus vicxit anos XV et accepit requie in Deo: Pag.MDCCCLXIV.num. 4. Spiritus tuus in pace.*Quod aliis

aliis verbis aliquando expressum legitur ; *Quiescit in Domino Jesu* ; *ap. Gudium de monum. Christian. pag.366. n.4.* Unde vel de pace, qua fruebantur defuncti ossa, vel de pace aeterna, qua ejusdem animam a vinculis solutam gaudere censebant, illud *in pace* intelligendum est. Haec formula *in pace* Christianis in pace obeuntibus, quandoque etiam Martyribus tributa fuit, ut videre est *ap. Aringum to.1. lib.3. Romae Subterraneae cap.22. fol.525.* Inscriptionem S. Martyri Mario adpositam referentem. *Mabillonius in ep. sub Eusebii nomine de cultu SS. Ignotorum cap.6. pag.561.* post Praefationes &c. ex his formulis *dormit in pace*, & *quiescit in pace*, Christianorum tumulos a paganorum sepulchris distingui adserit. Sed *Cl. Muratorius* ante me observavit formulam *in pace* etiam Judaeis in usu fuisse, quem lege *tom.4. vet. Inscript. fol. MDCCCLIII.* in fine.

Fide constitutus: Antequam hanc formulam interpretemur, quam novam adpellat Mazochius *pag.3. & seq.* quaeque, ipso teste, *doctissimo cuique* (*pag. 3.*) *salivam movit*; quid de hac aliisque id genus obscuris dicendi formulis cl. vir adferat adcipe, doctissime Cardinalis: *Pag.4. Jam primum omnium (ut inde usque ordior) veteris Virorum eruditorum querelae de Christianarum inscriptionum obscuritate, non aliam magis idoneam causam afferre posse mihi videor, quam sacrosanctam arcani disciplinam, qua per illa priora secula Religionis Mysteria celabantur.* Sed ego ut verum fatear, in contrariam descendo sententiam: idque non Religionis mysteriis &c. tribuo, sed vel Lapicidarum inscitiae, vel Auctoris tituli ignorantiae: Quodque de una, vel altera adfero, non de omnibus, sed de permultis pronuncio: Ut enim Christianas veteres Inscriptiones dum perlegerem observavi, quod etiam eruditos omnes observasse censeo, illae ad aurea secula, paucis demtis, pertinere nullatenus possunt: Sed quum quandoque a Parentibus liberis, non semel ab indoctis vel Martyribus, vel in Christiana pace obeuntibus, saepe etiam cum metu ob Tyrannorum persequutiones sint adpositae, Martyris, vel defuncti nomen, aliaque breviter tamen, & barbare, ut melius sciebant, poterantque, literis etiam quandoque non male, sed pessime sculptis, exprimebant. De metu Christianorum in istis inscriptionibus adponendis persequutionum tempore, non semel exemplum invenitur: Apud *Aringum tom.1. Romae sub-*

subterraneae lib.3.cap.22.fol.524. sic lego ; *Alexander mortuus non est, sed vivit super astra, & Corpus in hoc tumulo quiescit: vitam explevit cum Antonino Imp., qui ubi multum beneficii antevenire previderet, pro gratia odium reddit. Genua enim flectens vero Deo sacrificaturus ad supplicia ducitur. O tempora infausta! Quibus inter sacra, & vota, ne in cavernis quidem salvari possimus. Quid miserius vita? Sed quid miserius in morte, cum ab amicis, & parentibus sepeliri nequeunt? Tandem in Coelo coruscat. Parum vixit, qui vixit IV. X.tem.* Et *fol. seq.* alia legitur Inscriptio in Coemeterio Callisti detecta, quae sic habet; *Tempore Adriani Imperatoris Marius adolescens Dux militum, qui satis vixit, dum vitam pro Christo cum sanguine consunsit, in pace tandem quievit: Benemerentes cum lacrymis & metu posuerunt Id.VI.*

Ut autem ad Inscriptionum Christianarum barbariem veniamus, quae obscuritatis earum, ex mea sententia, caussa est; *Non sacrosancta*, Mazochii verba sunt *pag. 4.*, *arcani disciplina, qua per illa priora secula Religionis mysteria celabantur*; quid innuunt tot in eisdem verba, nec mediocriter latina, & pessime sculpta; nisi Christianos, vel persequutionibus exagitatos, vel ex non nimis docto homine Inscriptiones exquirentes, vel alia de caussa, ut melius poterant, sciebantque, nomen, piamque mortem descripsisse? Quod etiam a feminis Martyres, vel sanguine conjunctos sepelientibus fuisse factum, passim etiam legitur. Testes locupletissimi mihi sunt Inscriptiones Christianae veteres permultae, quas e Coemeteriis erutas adferunt Aringus, Bosius, Gudius, Fabretti, Boldetti, aliique. Memini ap. cl. virum Ludovicum Muratorium *tom.4. vet. Inscript. pag.* MDCCCLI. *num.* 1. haec legisse; *Cepasus gemine benemerenti que vicsit anis continuis* XXI. *&c.* Quid illa significant verba *annis continuis*? Numquid alii sive viri, sive mulieres, qui vitam ducunt, non continuis, sed dimidiatis annis vivunt? Magis ridiculum illud est, quod in quadam veteri Inscriptione in quodam tumulo in Cathedrali Ecclesia Amalphitana legitur, & proprie ubi vetustatis illius memoriae adservantur; quam hic adferre in animo est; ut noscatur ex ea, quanta inscitia laboraverint, qui in Christianorum tumulis Inscriptiones adposuerunt: Dicit autem sic; *Hic intus homo certus, verus, optimus recumbo. Publius Octavius Rufus Decurio.* Nimis autem vetusta isthaec inscriptio est, quum Decu-

B rionis

rionis officium in Amalphitana Republica multis abhinc seculis finem adceperit. Alii, qui tumulantur homines, num homines sint dubitaturne? Quodque vel ad illius seculi barbariem, vel potius ad Auctorem tituli absque dubitatione ulla est referendum. Caetera omitto, ne Lectori sim taedio.

Nunc quid illa sonent verba *Fide constitutus* inspiciamus: Novam hanc loquendi formulam adpellat Mazochius: & vere in usu apud veteres fuisse nemo memoriae prodidit: AEquivalentes formulae tamen in veteribus Inscriptionibus reperiuntur: ex quibus illorum verborum *Fide Constitutus* significatio innotescit nobis: quae nihil aliud sonant, quàm *Fidelis existens*. Coloniae haec Inscriptio legitur, quam ex Brovvero refert Muratorius *tom.4. vet. Inscript.* ubi de Christianis Inscriptionibus agit *pag.* MDCCCXXI. *num.* 8. *Hic jacet in terris AEtherius, qui vixit annis XXV. Fidelis in pace recessit*: Et eadem *pag. num.* 4. quamdam Inscriptionem refert, sic dicentem; *Hic requiescit Fidelis in pace AEmiliana clarissima puella &c. pag.* MDCCCLXXXII. in fine hanc refert Inscriptionem idem cl. Auctor; ✝ *Cassus Vitalis qui vixit ann.* L. VIII. *mensibus* XI. *dies* X. *Benme. Fil. fecerunt in paci qui in unu. Deu crededit in pace*. Adlata autem superius loquendi formula *in Fide constitutus* a S. Ambrosio, ut catholicos exprimeret, legitur usurpata? Num in Epistolis, num in aliquibus ex synceris sermonibus id scribat Sanctus Mediolanensis Antistes, taceo, quum ad manus proprium locum non habeam: Dicit autem sic; *Vobis in Fide constitutis*. Gorius *tom. III. Inscript. in Etrur. Urbib. exstantium pag.* 324. haec habet; *Fideles Tertullianus adpellat intinctos, & perfectos Dei servos; Hieronymus* Christianos *Dial. adv. Luciferianos. Vetusti lapides distinguunt Fideles, & Audientes, quorum mentio in adlato a me lapide Christiano in Parte I. hujus operis pag.* 288. *nu.* 2. *Fideles namque dimissis post Missam Cathecumenis manebant, & orabant cum aliis fidelibus, bisque solis licebat recitare orationem, quae propterea a veteribus vocatur* Εὐχὴ τῶν Πιστῶν. *Haec ex Sviceri Thesauro Ecclesiastico. Hac laude ornati Christiani in sepulcralibus titulis, ut supra* ΠΙCΤΟC ΕΚ ΠΙCΤΩΝ *Fidelis ex fidelibus, nempe parentibus.*

Aliam Interpretationem circa adlata Verba *Fide Constitutus* hic adferre placet, Princeps optime: quam adhibens, neque temere, neque inconsulto me loqui censeo. Voluit fortasse hujus Inscriptionis Auctor innuere, Ilarum in fide constitutum, sive con-

sir-

firmatum fuisse: unde de Confirmationis Sacramento ab eo percepto fuisse loquutum adfirmo: quam conjecturam ad arbitrium non esse fictam reor: quum *Fide constitutus*, idem sonet, ac, *in Fide firmatus*: quod in Confirmationis Sacramento perficitur, ut omnes adserunt, creduntque. In hoc sensu Auctorem Apostolicarum Constitutionum *lib. 3. c. 17. ap. Cotelerium tom. 1. PP. Apostolicorum fol.* 288. loquutum fuisse arbitror; τὸ μύρον βεβαίωσις τῆς ὁμολογίας; hoc est, *Chrisma confirmatio est Confessionis*: Quodque Auctor Epistolae 4. S.Clementi Romano perperam adtributae *fol.* 374. Oper.S.Clementis &c. anno 1570. *lit.E.in fine*, *&* *G.*sic expressit; *Deus autem jussit omnem colentem se baptismo consignari ..... Omnibus ergo festinandum est, sine mora renasci Deo, & demum consignari ab Episcopo &c.* Quum enim juxta Catholicam veritatem Fideles sacro regenerati lavacro, per Confirmationem in fide firmarentur, ac veluti milites constituerentur ad praelium apti, hinc per illa verba *fide constitutus*, Ilarum per Confirmationis Sacramentum in fide fuisse firmatum, hujus tituli Auctorem studiose expressisse, non immerito adserere possum. De hac autem nova interpretatione, ut sententiam pronuncies, Princeps Eminentissime, summopere precor.

Cl.Mazochius ut probet per illa verba *in fide constitutus* baptismum denotari, quamdam adfert Inscriptionem ex Gudio desumtam: Dicit autem sic; *Eufronia .... nata pridie Kal.Novembris percepit*(supple *Baptismum*, ait Mazochius *pag.5.*)*tertio Idus Apriles. Decessit pridie Kal.Majas*. Aliam deinde immediate profert, quam exhibet *Fabrettus cap.* 8. *pag.* 577. *num. LXX.* Etsi percelebrem hanc Inscriptionem (quam percelebrem dixi, ut etiam Norisius censuit in ep. ad Fabrettum data, quam ibidem citatus Auctor profert) de baptismo a quodam puero suscepto loqui dicamus; quod & certissimum est, primam autem ex Gudio desumtam de baptismo interpretari si voluerimus, a veritate recedemus profecto, ni fallor, Cardinalis amplissime: qua in re tuam sententiam exposco, Princeps optime, sicuti & Eruditorum judicium: meam retractaturus sententiam ad Literatorum nutum. Inscriptio haec est ap. *Gudium pag. CCCXIX. n.*18.*Eufronia L.Filia & N.Naufragio enecta Nat.Pri.Kal.No. Percepit* (supple *baptismum* ait *loc.nuper cit.*Mazochius) *III. Id. April.Decessit Pri. Kal. Ma.* Hanc Inscriptionem non Christianam esse, sed ethnicae feminae positam si censeo, errore non ducor: Nam si Christianae feminae fuisset adposita, inter

Christianas Inscriptiones, quas in suo opere ultimo loco adfert; eam retulisset Gudius. Neque dicas ibidem eam cum aliis, quae ab incertis positae sunt, Gudium retulisse: Nam inter Christianas Inscriptiones, quas, ut dixi, ultimo adfert loco, innumerae reperiuntur ab Incertis positae. Plura adferre mihi in animo esset, ut meam comprobarem sententiam, titulum nempe hunc, de quo agimus, quem loco relato refert Gudius, inter Ethnicas Inscriptiones locum habere: Sed ea brevitatis caussa omitto: Solum enim de hoc ad te Sapientem Judicem, docte Cardinalis, impraesentiarum adpello. Ad alia igitur, quae nobis dicenda supersunt, transeamus.

Post vocem Ilarus haec in Inscriptione leguntur; *Qui vixit annus*. Vox *annus* pro voce *annos*, vel pro *annis* adposita est, ut omnes norunt: neque infrequens est apud veteres Inscriptiones haec loquendi formula: quae quàm sit purae latinitati conformis, judicent eruditi: ex his enim, aliisque in Inscriptione adpositis aperte noscitur; non ad Religionis arcana has formulas esse referendas, sed ad Inscriptionis barbariem. Saepissime autem haec vox *annus* pro *annos*, vel pro *annis* legitur. Apud *Muratorium tom.4.Vet.Inscript.fol.*MDCCCXLIV. *num.*10.sic lego; *Cumpari suo Bonifatia voluit fieri Benemerenti in pace; qui vix plus minus annus* XXXX. *et fecit cum cupare sua annus* XXII. *Dipositus IIII. Kal. Majas*. Sed in hac re omnibus notissima non censeo diutius immorari. Lege *Aringum tom.* 1. *Romae Subterraneae lib.*1.*cap.*26.*fol.*140.*col.*1. *tom.*2. *lib.* 4.*cap.* 37.*fol.*259.*et* 261. *in init. lib.* 6. *cap.* 39. *fol.*623. *Reinesium Clas.* XX.*nu.*CLXXI.*pag.*937.*nu.*CCLXXX.*pag.*963.*n.*CCCXXII. *pag.* 971., *ac Muratorium ib. pag.* MDCCCXXV. *num.* 2. *et* MDCCCXLV. *num.* 8. alibique. Et cum apud Auctores istos tum apud alios non semel, non bis, sed passim similia occurrunt exempla. Non nego barbare legi *annus* pro *annis*: se tamen, praecipue in Christianis Inscriptionibus, saepissime invenitur. Me non latet, saepe veteres literam V pro I usurpasse unde in Inscriptione *annis* legi deberet: Sed quum in eaden omnes literae I per V non sint expressae, ac in omnibus vocibus litera proprio modo sculpta sit, ut patet; *Annus* non *Annis* legi debere pro certo habeo.

Crucem figunt illae ultimae Inscriptionis literae, quae post vocem *annus* reperiuntur: Mazochius *pag.*9., ut supra relatum

est,

eſt ; eas ſi de annis *Plus Minus* quinquaginta ; ac menſibus XXV.interpretetur, ludibrium pleriſque debere adſerit. *Eſt ne quiſquam*, ſubdit, *tam ſtipes*, *ut annis quinquaginta adnumeratis*, *ubi ad menſes ventum fuerit*, *quinque & viginti admetiatur* ? *Cui ſi mens non laeva fuiſſet*, *nae is ſcribere debuiſſet Annos* LII. *Menſem I.* De Annis quinquaginta, ac Menſibus XXV. interpretari non debere certo certius eſt. Ecquis enim eſt, qui numerum menſium ultra duodecimum protrahat, ſi eleganter loqui, aut ſcribere exoptat? Hocce communiter fieri adſolet. De diebus non pauca reperiuntur exempla, ubi, omiſſis menſibus, plures quàm triginta dies ſunt adnotati. Apud *Gruterum to.*1.*part.*2. *de adſ.parentum in liberos fol.*DCLXXXV. *nu.*7.ſic lego *D.M.Sex Geſan Sex Fil.Pal. Feſti vix.an.*XI.*D.L. Pag.ſeq.num.*7.legitur ſic;*D. M. Heliadi Filiae Pien. Fecer. Paren.vixit ann.*III.D.XXXVIIII. *Ibidem pag.* DCXCII. *n.* 1. *D. M.M.Juſtin.Marcelli Infantis Dulciſſimi qui vixit annum unum dies* XXXXVII. *M.Juſtinus Secundinus*, *& Primaria Marcellina Patres amiſſione ejus orbati. P.C.& ſub aſcia ddc.*Hoc eſt,ut eruditi omnes norunt,*Poni curaverunt,& ſub aſcia dedicaverunt.* De dedicatione ſub aſcia inſignem tractatum typis edidit Mazochius, adverſum quem hanc Epiſtolam ſcribere adorti ſumus impraeſentiarum: quae dedicatio ſub aſcia etiam ab aliis explicata fuit: Lege inter alios Mabillonium *de cultu SS. Ignotorum cap.ſive num.*XXII.*poſt Praefationes fol.*574. Haec autem dicendi formula, dierum nempe ultra trigeſimum numerum adpoſitio, apud veteres Inſcriptiones, quae tum in Ethnicorum laudem, tum in Chriſtianorum tumulis reperitur, non frequenter, ſed ſaepiſſime occurrit: Ideoque ſuperfluum cenſeo in re tam perſpecta diutius immorari.

Quamvis autem ita de diebus loquuti ſint veteres quum menſium numerum non adpoſuiſſent; quodque inconveniens non eſt; nam dierum numerus ſuper annos ponitur; attamen de menſibus fere numquam priſci Inſcriptionum Auctores ſic loquuti ſunt, ut numerum menſium ultra duodenarium protraherent, quum tranſacto hoc menſium numero, optime per annum deſcribi poſſent. Ne mireris,Cardinalis ampliſſime, quod fere numquam dixerim, quum penitus dicere debuiſſem, ut etiam *loc. cit. pag.* 9. Mazochius adnotavit, cujus verba ſupra a nobis relata ſunt. Nam quandoque Veteres etiam hanc phra-

ſim, eſto impropriam, uſurparunt. Haec adſerens jam video riſu, cachinniſque quod dico a quibuſdam ſuſcipi, qui ut Literati non audiunt: nam qui vere doctus eſt, vel pauca, quae ſuperſunt, exempla non ignorat, vel ſi neſcit, ut unum ſaltem proferam curioſe exſpectat. Et non unum tantum, ſed aliqua adſerre mihi in animo eſt. Audi primum luculentiſſimum teſtem Gruterum nempe ſic veterem quamdam Inſcriptionem referentem; *Tom. 1. part. 2. de Parentum erga liberos adſectu pag.* DCLXXXVII. *nu.7. Januariae quae vix.ann.*XIII. *Menſ.*XL. *D.IIII.Fecit Q.Magius Hilario Pater Filiae dulciſſimae, & ſibi Poſteriſque ſuis.* Apud Cl. Virum omni elogio majorem *Ludovicum Muratorium tom.4.* vet.Inſcript.*pag.*MCMXXXIII.*nu.* 1.quindecim Menſium poſt annos LII. mentio in quodam ſepulcrali lapide habetur: *Servilius Patri ſuo Benemerenti Paſtori, qui vixit annis* LXII. M.XV. *Mortus* VII.*Idus Apriles; Ib.pag.* MCMLVII.*nu.5.*ſic lego;*Victoria quae vixit annis* XLVI.*menſ.* XXXVI.*Deceſſit Non.Sept. In pace bene Urſacius ei fecit.* His adde lapidem apud *Cl. Gorium Inſcript. in Etrur. Exſtantium Tom. 3. pag. 337. B. M. in pace Flaniggo Scutarius ſcola Tercia qui vix Ann.*L. M.XV.*militavit Ann.*VI. *Cognatus dulciſſimus ſororio amantiſsimo.* Exſtat etiam & apud *Fabrettum cap. 3. nu. 588. fol.*222. Sic pag.331. ejuſdem Cl.Gorii in monumento Aquilae Valentinae pro MENS.1.D.XXVIII.legitur,D.LVIV. Si autem dicat quis, hunc loquendi modum ex Lapicidae inſcitia profluxiſſe; uſquequo Lapicidas illos, qui haec ſculpſerunt, adeat, eoſque de errore convincat, meam ſententiam tenebo: tuncque quum hoc perfecerit, qui haec adſerit, alia exempla proferam. Si vero ſubdat aliquis,hunc loquendi morem improprium eſſe, & a recta loquendi formula alienum, id non diffiteor.

Ut autem ad illas literas explicandas, quae poſt vocem *annus* in Inſcriptione reperiuntur,quas *fol.7. & ſeq.* interpretatur Mazochius, progrediamur, adſero literas Pl. MS. *Plus minus* exprimere. Sed numquam uſitatum fuiſſe, Mazochius adſerit, ut verbum *minus* ita ſcriptum ſit MS.En ejus Verba in notis *fol.* 8.literula a.*Ajo notam MS.numquam pro minus uſurpari: cujus rei inſcriptiones, quaſcumque viderim, in quibus illud PLUS MINUS uſurpatur, teſtes advoco; in quibus illa formula ſive integris litteris notatur, ſive in hunc modum PL. M.ſive P.M.ſive poſtremo junctim PM.ſine medio puncto, aut PM. cum ſuperpoſita lineola.* Quod

Quod autem ad posteriorem formulae vocem MINUS *attinet; eam semel tantum duabus litteris perscriptam reperi, quarum posterior non sibilum, sed N fuerit, isto modo MN. Sic enim reperio apud Fabrettum pag.589. num.*200. VIXIT ANNOS PLUS MN. TRIGINTA.

Cur vero MINUS *per MN. notari, non autem per MS. potuerit, ea est causa, quia solebant interdum syllabatim verba concidere, ac puncta interjicere, ut* COM. PARA. BERUNT. *pro comparaverunt. Ab eo factum, ut ubi vocem aliquam per primores litteras notare voluisse nt, haud raro primas uniuscujusque syllabae litteras signaverint. Sic illud apud Reines. Cl.* XX. 57. *Q. C. P. R. B. R. sine dubio significat, quem comparaberunt, uti constat ex integro* QUEM COMPARAVIT, *quod sequitur. Ac frustra sim, si hujus moris exempla congerere satagam, quae sunt innumera.*

Sed & primores syllabarum litterae continua serie sine interjectis punctis notabantur, ut BNF. est Beneficiarius; BNV. Benevolo; *DM.* Dormit; *DMN.* Domini; *D P.* Depositus (ficuti & *DPS.*) *MERTB.* Merentibus, *& BMT.* Benemerenti; *SD.* Sedit; *SQ.* Sequitur *&c. Quas notas in uno Fabretto deprehendi, plures in Grutero, & aliis, si modo adnitar, deprehensurus. Ob eam causam vox* MINUS *non per MS. sed per M., aut M. N. scribi debuit. Et ob eamdem causam τὸ MS. non* MINUS *sed Menses significabit, quia in voce Mensis τὸ S. prior est posterioris syllabae littera.*

Quamvis respondere possem, quod si haec vox *Menses* ab antiquis sic exprimi potuit MS., ut in Inscriptione, de qua sermo est, interpretatur cl. Mazochius, primam, & ultimam literam exprimendo; quare haec vox *Minus* per easdem literas, primam videlicet & ultimam non potuit designari? Menses autem per *MS.* expressos alibi etiam fuisse non est novum; Lege Aringum *lib.*4. *Rom. Subterr. c.* 18. *to.*2. *fol.*141. *col.*2. & ex eo ReinesiumClas.XX.*nu.*XIIX.*fol.*901.alioique. Attamen hac responsione omissa, plura faciunt, ut ego a Mazochii sententia recedam.

Primo est observandum, ac, ut ita dicam, pro certo tenendum est, literas *PL.*& *MS.* in Inscriptione adpositas duas tantum voces exprimere. Quod si probavero, totus corruet Mazochii discursus, qui per literas PL., duas adferit voces fuisse expressas; nempe per literam *P.* cum quadam lineola transversa, quae parvam

m

m exprimit, *Plus*, *minus*; per literam L, numerum accipit quinquagenarium: Ex quo, ait, MS. pro Mensibus usurpari. Si probavero igitur *PL.* unicam vocem esse, Mazochii sententiam a vero prorsus alienam esse credemus; ac debere interpretari *PL. MS. Plus Minus*. Punctis voces in Inscriptionibus veteres distinguere consuevisse, nulli dubium: qua de re innumera reperies exempla. In adlata, de qua agimus, Inscriptione, Punctorum loco parva corda fuisse a Lapicida adposita, inspicienti patet: Haec autem parva corda, quibusdam sapientibus, cordatisque viris hederae, sive alterius herbae frondes videntur: Quod etiam in aliis inscriptionibus passim legimus, ubi exigua corda pro punctis inspiciuntur: ut ap. Aringum *tom. 2. Romae subterraneae lib. 4. c.25. fol. 169. col. 1. in fine*, & *fol. 170. col. 2.* quem etiam lege *lib. 6. cap.50. num.16*, & *seqq. fol. 690.* & *seq. Reinesium Clas.* XX. *num.* LXXIX. *pag. 916.* & *num.* XC. *pag.919.*, ac tandem, coeteros brevitatis studio omittendo, ap. cl. Virum de Republica Literaria optime meritum Ludovicum Antonium Muratorium *tom. 4. Vet. Inscript. ubi de vet. Christian. monument. agit pag.* MDCCCXLVII. *num. 5. pag.* MDCCCLII. *num. 5. pag.* MDCCCIC. *num.* 4. & alibi passim apud eumdem videre est. Quum ergo post singulas voces parvum cor pro Puncto Scalptor adposuerit, dicendum est *PL.* unicam esse vocem, sicut & unicam pariter duae sequentes literae exprimunt; quum ante P cor exiguum reperiatur, & aliud post L, ut inspicienti patet, & apertissime: Sonat ergo sic Inscriptio per puncta distincta; *Hic. requiescit. In.Pace. Fide. Constitutus. Ilarus. qui vixit. annos.PL.MS.*XXV. Aliàs inter P & L etiam parvum cor loco puncti adhibuisset: Quod & magis ab eo debuisset fieri, ut cordibus parvis Punctorum loco rem uti erat exprimeret, nempe ad duas voces significandas. Tantum enim inter illa *in Pace* non exstat exiguum cor, quum *in Pace* etiam non eximiis Literatis unam vocem non esse adpareat. Haec ratio adeo mihi clara videtur, ut, nisi mea me sententia fallit, Mathematicae demonstrationi eam possem aequiparare: Plura alia tamen dicam, ut meam sententiam confirmem, Mazochioque respondeam. Si dicas literam P. post vocem *annus* non consueto modo exprimi, sed cum quibusdam lineolis transversaria una, ut ita dicam, altera vero superius protracta, respondeo; nec consueto modo literam L post P., neque alias literas expressas fuisse, ut inspicienti literam A vocis *Pace*, literas F. & I

22

& I. vocis *Fide*, aliasque patet, & manifeste. A enim in voce *pace* quamdam lineolam in superiore parte habet, quae litera in vocibus *Ilarus*, *et annus* aliter exprimitur.

Censet Mazochius, ut ex ejusdem verbis liquet paullo ante relatis, verba *Plus minus* in Inscriptionibus uno ex sequentibus modo a veteribus fuisse expressa. *PLUS MINUS* PL.M.P.M. PM. sine medio puncto, ac PM. cum lineola superposita; semel autem apud Fabrettum *pag.* 589. *num.* 200. sic *Plus Mn.* Hoc statuto, dicendum est, quod ipse in principio illius notulae adserit, MS. numquam pro *Minus* usurpari. Si ergo monstravero, praeter adlatas formulas, quae apud Gruterum, Reinesium, Gudium, Aringum, Bosium, ac Cl. Virum Ludovicum Muratorium saepissime occurrunt, aliter *Plus minus* describi; meam sententiam a te, erudite Cardinalis, amplecti debere censeo.

Antequam ea, quae demonstrare in animo est, ostendam, a cl. Mazochio peto; Adserit ipse in notis *pag.* 8. vocem *Minus* semel sic ab eo perscriptam reperiri MN. Quare ergo eadem vox sic MS. perscribi non potuit? Si semel illud factum fuisse adserit, (quod etiam falsum esse ostendam infra, quum pluries *Minus* per *Mn* fuerit a veteribus expressum); semel etiam *Minus* per *MS.* perscriptum esse dicimus in ea, de qua agimus impraesentiarum, Inscriptione vetusta. Hoc autem dico, etiamsi nullum hac de re reperiretur exemplum: quod etiam falsum esse inferius demonstrabo.

Apud *Reinesium Clas. XX. nu.* CXCVII. *fol.* 943. legitur expressum, PL.M. cum lineola. Quandoque *Plus minus* sic expresserunt PLS. *Mn*, ut ap. Reinesium *Clas. XX. num.* CCCCXIIX. *fol.* 996. *in fine*, quem ut consulas te rogo, Princeps optime: nam ex eo etiam noscitur, quàm aperte a vero aberret Mazochius adferens loco nuper citato, semel tantum *MN.* pro *Minus* fuisse usurpatum apud Fabrettum *fol.* 589. *num.* 200. Quod MN. nempe, pro *Minus* etiam in aliis Inscriptionibus legitur (ut inter alias in quadam ap. Muratorium *tom.* 1. *Vet. Inscript. Clas. V. fol.* CDXXV. *num.* 6.) quas miror Mazochium non observasse. Apud cl. Virum Ludovicum Muratorium *Tom.* 4. *vet. Inscript. pag.* MCCCXXXII. *nu.* 2. *Plus minus*, nova expressum forma legitur, sic nempe . . . *Hic jacet* B M. *Maria quae vixit ann. Plun XL. quievit in pace Id Agr.* Apud eumdem ibidem *pag.* MDCCCLXIII. *nu.* 9. sic expressum legitur; *Vixit annos* PL. MIN.

MIN.LV. Ibidem sic lego *pag.*MCMXVIII. *nu.*4. *Qui vixit in seculo Annos PLMI LXII.*ubi ut vides *Minus* per has literas MI cum lineola superposita exprimitur.: Cum lineola etiam superposita tum P, tum L.exprimitur apud eumdem ibid pag. MCCCXLVI.*num.* 4. ubi legitur;*Spes in Christo Bonoso qui vixit ann. P̄ M̄* LXX.&c.ib.Pag.MDCCCLIX.*num.*12.hoc alio modo expressae istae voces leguntur;*Donnus decessit AN. PL̄.M̄.* XV. quod etiam in alia Inscriptione *ib.pag.* MMII. *num.* 10. observatur.Nova autem formula in sequenti Inscriptione legitur ap.Muratorium *tom.*3.*vet.Inscript.fol.*MDLXXV. *nu*-3. D.M.; *Hic requiescit in pace Barbara, quae vixit anns* PLL.XXX. *deps.SBD.IIII.K. Decembrs In XIIII* Ubi, ut vides, per unicam P, duasque L.*plus minus* exprimitur:quapropter novam adpellavi, quum in verbis *Plus minus* una tantum L reperiatur: neque illae literae PLL aliter quàm per *Plus minus* interpretari posse censeo.In alia apud Muratorium Inscriptione *tom.*1.*vet.Inscript. Clas.V.fol.CCCXC.n.*4.*Plus minus* ita expressum legitur; *Quae vixit annos P.L.M.XXXVIII.*punctum inter P. & L.adponentes,uti inspicienti patet, ut *Plus* exprimerent; *Minus* autem per solam primam literam expresserunt. Idem verbum punctis divisisse veteres, non est novum. Tandem ne plura exempla adferamus, idque Lectorum taedio, ex quibus quàm varie illas voces *Plus minus* veteres expresserint, noscitur, & clarissime, apud eumdem Muratorium ibid.pag.MCMXIX.*num.*4.sic legitur; *Hic requiescit in pace.Bone mem.Ori.OSL. qui. vixit. p lus. menus annos* XXXV.*obiet sub die Kal.Agustas*: & nu. 10. ibid. *Hic requiescit in pace bone memorie Palenope, qui vixit plus menus annus obiit etc.*Quod etiam pag. MCMLIX. nu. ult. cernitur.

Si ergo pluribus aliis modis a Mazochio non observatis potuerunt Veteres has voces *Plus minus* exprimere, meam sententiam veritati conformem esse si credam, non errabo profecto.

Ex his autem variis apud antiquos exprimendi formulis aliam eruo conjecturam meae sententiae non leviter obsecundantem.Tam diverse has voces *Plus minus* exprimere consueverunt Veteres, ut in eadem Inscriptione nunc uno, nunc alio modo usi sint. Apud Reinesium Clas. XX. *num.* CXCVII. *pag.*943. sic legitur; *Deposita Susanna in pace die* XIII. *Kalendas*

das Nobenbres Consulatu Anici Bassi, & El. Fylippi VV CC quae Bixit annis PL. M. XXV. fecit cum marito annus PM septe Exuperantius maritus se vivo uxori dulcissime, & sibi Posterisque suis hoc tumulum fecit. Apud Muratorium loco nuper cit. *pag*. MCMXXII. *nu*. 4. etiam duobus modis eadem verba in eadem Inscriptione sunt adposita. *Hic Pax quiescet Eucarida. F. scut. scol. Secund. qui militavet an. PM.* XVIII. *Biarcus vixit ann. PM* XXXV. *depositus diae Pridie Idus Julias.*

Illud etiam impraesentiarum est observandum, nempe, quandoque veteres novis formulis, quas barbaras esse, & soloecismos norunt omnes, in Inscriptionibus fuisse usos: Quod si hoc facere potuerunt, quare novam formulam nequiverunt adhibere? Etsi novam esse formulam dicamus, quod falsum est, ut videbitur modo, *Minus* per MS. exprimendo. Menses ita expresserunt; *Menses, Mens*, MS. Et tamen apud Gruterum *tom*. 1. *part*. 2. *cap. de adfectu erga liberos pag*. DCLXXV. legitur *nu*. 2. *Cartiliae Actiliae*, *quae vixit anno uno & meses* VIII. *die uno hor*. 11. *M. Cartilius Dromo fecit filiae amantissimae*. Apud Reinesium Clas. XX. *nu*. CLI. *fol*. 933. pro *mensibus* legitur *Mes*. Pro *requiescit in pace*, *quesqui* in pace legitur apud Aringum *tom*. 2. *lib*. 4. *cap*. 37. *pag*. 260. *col*. 2. & Reinesium Clas. XX. *num*. LV. *fol*. 910.: Apud Aringum *tom*. 2. *eodem lib. & capite fol*. 258. *col*. 1. *cesquet in pace* legitur pro *Requiescet in pace*: & apud Reinesium Clas. XX. *num*. *CCLXX*. *pag*. 960. *cesquent in pace*. *Cum quem* legitur apud Reinesium ib. CCCCXIIX. *fol*. 994. pro *cum quo*: quod etiam nedum apud aliam inscriptionem observatur a cl. viro Ludovico Antonio Muratorio relatam *tom*. 4. *vet*. *Inscript*. *fol*. MDCCCXXII. *num*. 2.; verum etiam & alibi passim. Apud Reinesium Clas. VIII. *nu*. LVI. *fol*. 534. legitur; *Alius Valentinus Optio Peregrinorum hunc monumentum*, *sive sepulcrum*. *Fol. seq.* plura supra *hunc monumentum* Reinesius observat. Lege etiam Clas. IX. *num*. 1. *fol*. 548. ubi idem reperies: Et Clas. XII. *num*. XXXVII. *fol*. 663. legitur; *Extraxit hic monumentus*. Immensus essem si similia exempla, quae reperiuntur, adferre vellem.

Pro harum responsionum coronide, quid dicet Mazochius, si etiam *MS*. pro minus ei ostendam a veteribus fuisse usurpatum? Et miror Inscriptionem hanc veterem, ubi hoc legitur, virum eruditum non observasse. Apud cl. Muratorium *tom*. 4.

In-

Inscript. pag. MCMLIV. *num.* 3. sic me legisse memini; *Requiescit in pace famula Christi Valeria . qui vixit in hoc saeculo annis PL. MS. XXXII. DPS. sub XIII. Kal. Febr.*

Ex dictis satis superque liquet illas literas PL. MS. in veteri, de qua agimus, Inscriptione adpositas, sic interpretari debere, *Plus minus* : ut intelligatur Ilarum *plus minus* viginti quinque annos vixisse. Quae loquendi formula frequenter apud veteres Inscriptiones legitur: ubi etiam quandoque tot dies *plus minus* aliquem vixisse legitur; ut aliis omissis apud Aringum videre est *tom. 2. Rom. subterran. lib. 4. cap. 27. fol.* 176. ubi legitur; *Gavius Leo Filio in Conravili Pompejo q. vix. an. VI. & d. P. M. V. Kal. Dec.*

Nunc breviter ad columbas cum Monogrammate explicandas transire operae praetium esset: Sed quum de hisce rebus Auctor operis, cui titulus; *Titi Flavii Clementis Viri Consularis, & Martyris tumulus illustratus*, (quem librum a celebri P. Vitry fuisse conscriptum censent eruditi) *fol.* 14. *& seqq.* & P. Paulus Aringus *tom. 2. lib. 6. Rom. Subterran. cap. 23. fol.* 566. *& seqq. & cap. 35. fol.* 607. *& seqq.* legi possint; hinc de eisdem taceo.

Haec tibi, docte Cardinalis, scribere volui, quum sciam, te omnigena eruditione eximium ex hisce scriptis summum capere oblectamentum. Illud tamen unum monitum volo, me Alexium Symmacum Mazochium suspicere magnopere: neque prurigine captandae famae, quum tantum virum impugnem, hanc epistolam conscripsisse. Viri etiam summi nedum priscis temporibus, verum etiam aetate nostra, de literariis rebus in diversam abierunt viam, unusque alterum impugnavit. Si autem bene dixi, recteque veterem Inscriptionem sum interpretatus, D.O.M. gratiae sunt peragendae, a quo omne bonum. Si autem minus recte, tuam expecto censuram, Cardinalis amplissime, & etiam aliorum: testorque, me a quocumque velle admoneri, ut modesti hominis nomen, quale decet Christianum, adsequi possim. Vale, & diu vale ad Literariae Reipublicae bonum. Dabam Neapoli Quinto Idus Augustas Anno AErae Christianae MDCCXLV.